

АРХЕОЛОГІЧНА ІНФОРМАЦІЯ (створення, обробка, аналіз, візуалізація, використання)

М. Беленко, В. Колибенко

КАРТОГРАФУВАННЯ ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ НОВОМИРГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ОДИН З РЕЗУЛЬТАТІВ РОЗВІДОК ЕКСПЕДИЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Однією з ключових цілей, що постали перед експедицією НМІУ під час розвідок 2017–2018 рр. було картографування вже відомих та нововідкритих пам'яток археології. Територія досліджень була обмежена правим берегом р. Велика Вись, та притоками, як р. Турія, Гептурка та іншими. В процесі розвідок було обстежено 32 пам'ятки та 13 курганів. Частина археологічних пам'яток були відомі, завдяки дослідженням С. Гамченка у 1920-і рр., О. Цвек і П. Озерова у 1980-х рр. та роботам експедиції Києво-Могилянської академії на початку XXI ст.

Локалізація на місці була ускладнена низкою причин — неточністю опису в прив'язках пам'яток, зміною або зникненням частин населених пунктів, зміною берегів річок. Окремо варто згадати руйнацію частини пам'ятки Андріївка 1 завдяки функціонуванню цегельного заводу.

У процесі картографування з використанням GPS-приймача та послідувочої обробки отриманої геоінформації було створено декілька типів карт. В першу чергу — топографічну з нанесеними розташуваннями пам'яток. Також карти на основі супутникових знімків, що дозволило здійснити візуальне обстеження та окреслити перспективні для продовження дослідження ділянки. Окремо було створено певну хронлогічну модель заселення мікрорегіону в різні періоди часу, а за допомогою доступної моделі рельєфу — схему просторового розташування пам'яток археології.

На нашу думку, важливим є створення можливості систематизації та обміну наявною інформацією, що дозволило б в теорії допомогти як з картографуванням та обліком пам'яток археології, так і потенційно в пам'яткоохоронній діяльності. Сподіваємось що послідувачі польові роботи та опрацювання здобутої інформації дозволять поглибити вивченість регіону та зробити його частиною археологічної карти України.

О. Білинський

ВИКОРИСТАННЯ ГІС У ВИВЧЕННІ ПАМ'ЯТОК СКІФСЬКОГО ЧАСУ НА СЕЙМІ

Наразі у Посейм'ї відомо 261 пам'ятка скіфського часу, усі вони належать до поселенських структур. Із загальної кількості, 160 — є пам'ятками лісостепового населення, 58 — юхнівської культури. Інші належать до однієї з перерахованих груп, проте не мають точного культурного визначення.

Для вивчення системи заселення регіону, використовувалася триступенева система об'єднання пам'яток, критерієм для якої був діапазон мінімальних відста-

ней між пам'ятками. У ньому виділено три основних злами: 831, 3325 та 10749 м. Ці три показники були покладені в основу об'єднання пам'яток у населені пункти (НП), агломерації та мікрорегіони відповідно. Таким чином утворилося 110 НП, 64 агломерації та 18 мікрорегіонів.

Одним із завдань цього аналізу була перевірка тези про синхронність або асинхронність пам'яток скіфського часу та юхнівської культури у регіоні. З-поміж 25 двошарових пам'яток, 10 увійшли до НП утворених одношаровими та 15 до агломерацій. За аналізом ресурсної зони (РЗ) пам'яток, лише три одношарові юхнівські НП мали власні РЗ, які не перекривалися РЗ пам'яток скіфського часу, отже їх одночасне існування мало ймовірне.

Аналіз господарства проводився через вивчення топографічних умов. Для цього навколо кожної з них були створені буфери діаметром 5 км, які у разі перетину із річками обмежувалися їх береговими лініями, а у разі перетину між собою розділялися полігонами Тіссена. Аналіз здійснювався на базі цифрових моделей поверхні SRTM-30. У середині кожного буферу зчитувалися поміри висот, які візуалізувалися у вигляді гістограм, що демонструють наявність площ із різними висотами всередині ресурсної зони пам'ятки. Далі такі гістограми розподілялися на групи в залежності від наявності або відсутності доступу до певних ландшафтів. У більшості випадків переважали низинні ландшафти, наступними були пам'ятки із однаковим доступом до вододільних та низинних ділянок, найменше пам'яток із орієнтацією на високі плато.

В. Бітковський

АРХЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА У МІСТОБУДІВНІЙ ДОКУМЕНТАЦІЇ

За умов швидких та значних змін в землекористуванні, нормативній документації, масового утворення об'єднаних територіальних громад контроль за станом та відстеження руйнації пам'яток археології став майже не можливим. Широко відомими інструментами збереження археологічних об'єктів є археологічна експертиза, попередня суцільна розвідка з картографуванням всіх виявлених об'єктів за зразком польської AZP.

Одним з системних інструментів може стати містобудівна документація, а саме історико-архітектурні опорні та генеральні плани населених пунктів. Така документація створюється масово (у зв'язку з утворенням об'єднаних територіальних громад), може включати широкі дані і накладати значні обмеження (зокрема археологічного контролю) на території не взятих на облік археологічних об'єктів. Для історичних населених місць при цьому обов'язковим є створення історико-архітектурних опорних планів. У цьому блоці визначаються не тільки пам'ятки, а й можливі місця їх виявлення, охоронні зони, обмеження та зобов'язання власників та користувачів земель. Таким чином саме історико-архітектурний опорний план стає основним функціональним інструментом в збереженні археологічної спадщини. Проблема полягає в тому, що закон не зобов'язує проектувальника робити план зонування території у складі генерального плану, лише рекомендує.

Слід зазначити, що при розробці (наданні зауважень) містобудівної документації археологічна спадщина має бути не лише збережена, а й подані рекомендації щодо її використання — туристичного, освітнього, наукового тощо. Шляхи можуть бути різні — від позначення пам'яток на території охоронними дошками до музеефікації та створення науково-освітнього комплексу. Така соціалізація пам'яток значно більше сприяє їх збереженню, ніж повна консервація та закриття від не фахівців.